
IRAK'A DAİR GERÇEKLER VE MUSUL'A DAİR SENARYOLAR □ ALPTEKİN DURSUNOĞLU
(YAKIN DOĞU HABER)

-

06.12.2016

Sendika12, 05 Aralık 2016

Iraka Şii, Sünni Kürt ezberine dayalı olarak yeni sınırlar çizmek hiç de haritada görüldüğü kadar kolay değil

Musul merkezli Neyneva ilinin gelecekteki statüsü konusunda ilan edilmiş bir uzlaşma bulunmadığı için Kadimun Ya Neyneva(Geliyoruz Ey Neyneva) operasyonu, şimdilik sadece IŞİDe karşı bir askeri zafer vaat edebiliyor.

Halbuki IŞİDin 10 Haziran 2014te Musuldan başlamak üzere Neyneva, Selahaddin ve el-Enbarın büyük bir bölümünü işgal etmesi, örgütün askeri gücüyle değil, bu illerin statüsü ile ilgili yaşanan tartışmaların yarattığı toplumsal, siyasi ve askeri ortamla ilgili bir durumdu.

Bir başka ifadeyle, Neyneva, Selahaddin ve el-Enbar ile Diyala ve Kerkükün bazı bölgeleri Irak ordusu çok korkak ve IŞİD de askeri açıdan karşı konamaz bir güç olduğu için düşmüş değildi.

IŞİD bir sonuç; ama neyin sonucu?

2014te Irak ordusunu savaşmadan çekilmek zorunda bırakan; IŞİDi ise güçlendiren en temel etkenler 2011deki Suriye kriziyle paralel olarak Irakın idari yapısı konusunda başlayan tartışmalar ve dışarıdan müdahalelerle ortaya çıkan güvenlik bunalımıydı.

Zira IŞİD, 2003ten sonra Irak el-Kaidesi, 2005ten sonra da Irak İslam Devleti adıyla Irakta hep var olagelmış; ancak Sünnilerin federalizme karşı olduğu bütün bu süre boyunca hiçbir zaman ne 2014teki kadar toplumsal destek bulabilmişti ne de bu ölçekte bir toprak hakimiyeti kazanabilmişti.

2014ten sonra İslam Devleti adını kullanan örgüt, 2003ten 2011e kadar olan dönemde ilk defa ve sadece 2005te toplumsal desteğe kavuşabilmiş ve elde ettiği bu toplumsal destek sayesinde de Irak İslam Devleti ilan etmişti.

Çünkü Sünniler, 30 Ocak 2005teki siyasi süreçleri boykot edip silahlı direniş kararı almıştı ve bu ortam da Irak el-Kaidesine Sünni silahlı direnişe liderlik yapma ve Irak İslam Devleti şeklinde büyüme imkanı vermişti.

Ancak Sünnilerin boykot kararının kendilerinin zararlarına olduğunu fark etmesi ve 15 Aralık 2005te siyasi sürece dahil olması; ardından da Uyanış Konseyleri kurarak destek verdikleri el-Kaideye savaş ilan etmeleri, Irak İslam Devletinin sonunu getirdi.

Irak el-Kaidesinden hilafet devletine

Peki, 2010a gelindiğinde Iraktaki tüm eylem kapasitesi, bazı kentlerde bombalı araç saldırıları yapmakla sınırlı kalan Irak İslam Devleti nasıl oldu da 2011den itibaren yeniden toprak hakimiyeti kazandı ve 2013te Irak-Şam İslam Devletine 2014te de Hilafet Devletine dönüşebildi?

Türkiyedeki resmi görüşe ve Ankaranın Sünni müttefiklerine göre 2010da yok olmak üzere olan örgüt, Nuri el-Malikin Sünnileri dışlayan mezhepçi politikalarının yarattığı öfke birikmesinin bir sonucuydu.[1]

Halbuki Irakta 2005ten beri hiçbir dönemde meclis çoğunluğuna dayalı bir hükümet kurulmadı. Dolayısıyla da meclis çoğunluğuna dayalı bir iktidar ve iktidar dışı bir muhalefet hiçbir zaman olmadı.

Seçimlere katılan her siyasi koalisyon, meclisteki sandalye sayısına göre hükümette temsil edildi. Yani dışlandığı söylenen Sünniler; cumhurbaşkanı yardımcısı, başbakan yardımcısı, meclis başkanı ve kabine üyeleri olarak her dönemde Şiiler ve Kürtlerle birlikte iktidarın bir parçası olageldi.

Nitekim Sünnileri dışladığı söylenen Malikin kabinesindeki Sünni bakan sayısı ile onları dışlamadığı kabul edilen Haydar el-İbadi kabinesindeki Sünni bakan sayısı oransal olarak aynı kaldı.

Öte yandan Sünni öfke birikmesine sebep olduğu için Nisan seçimlerinin galibi olduğu halde

üçüncü kez hükümet kurmasına izin verilmeyen Maliki gittiği ve Sünnilerin de dışlanmadığı İbadi kabinesi kurulduğu halde ne öfke birikmesi azaldı ne de Iraklı Sünniler kentlerini IŞİD işgalinden kurtardı.

Hilafet devletine giden yol Suriye ile Sünni federal bölgeden geçti

Çünkü aslında 2010da neredeyse yok olan örgütü, 2011den sonra ihya eden iki ana etken şunlardı:

1- Suriye krizi: Örgüt, ABD ve bölgesel müttefikleri tarafından desteklenen Suriye krizi sayesinde ihtiyaç duyduğu militana ve silaha kolayca ulaşma imkanı buldu. Toprak hakimiyeti ve kendini finanse edecek gelir kaynakları kaznadı. Bu sebeple de 2013te Irak-Şam İslam Devleti şeklinde büyüdü.

2- Sünni federal bölge talebi: Iraklı Sünniler, 2005teki siyasi süreçlerden beri federalizme Irakı böleceği gerekçesiyle şiddetle karşı çıkıyordu. O dönemlerde Türkiye de Irakın toprak bütünlüğü gerekçesiyle anayasal statü kazanmış olan Kürdistan Bölgesine bile kuşkuyla bakıyordu.

Ancak 7 Mart 2010 seçimlerinden sonra Türkiye, Amerika ve Suudi Arabistanın tüm desteğine rağmen hükümeti el-İrakiye koalisyonu lideri İyad Allavinin değil, Kanun Devleti koalisyonunun lideri Nuri el-Malikinin kurması Ankarayı ve müttefikleri olan Sünni grupları yeni arayışlara itti.

Irakın toprak bütünlüğü Ankara için mazide kalan hoş seda

Kürdistan Bölgesi ile kurduğu ilişkiler sayesinde Türkiye artık federalizmi bir fırsat olarak görüyor ve müttefikleri olan Sünnileri de federal bölgeye teşvik ediyordu.[2]

O kadar ki 2007de güneyde federal bölge kurma teklifini Sünnilerin tepkisi sebebiyle geri çeken Irak İslami Yüksek Konseyi bile Türkiye'ye en yakın Şii parti olmasına rağmen Ankaranın bu tavır değişikliğinden rahatsız olmuştu.[3]

Elbette yeni bir federal bölge kurmak Irakta anayasal bir haktı ve il meclislerinde federal bölge kurulması için karar alınması ve bunun referandumla kabul edilmesi bölgenin kurulması için yeterliydi.

Dolayısıyla el-Enbar, Selahaddin ve Neynevada bir federal bölge kurulmasının önünde yasal veya

merkezi hükümetten kaynaklanan bir siyasi engel bulunmuyordu.

Kanun Devleti İttifakı milletvekili Sadık el-Leban da Irak anayasası çerçevesinde her ilin federal bölge kurması yasal bir haktır. Ancak federal bölgenin silah zoruyla kurulması, anayasaya ve siyasal süreçlere darbe yapan terörist bir adım olacaktır[4] diyerek buna işaret ediyordu.

Sünni bölgenin asıl sorunu Sünnilerin tamamının ikna edilememesi

Asıl sorun Sünni federal bölge kurulması konusunda Sünniler arasında bir uzlaşma olmamasından ve bunu sadece Türkiye destekli Sünni grupların dayatmayla ve yasal prosedürlere uygun olarak yapmamasından kaynaklanıyordu.

2011den itibaren Türkiye destekli Sünni gruplar ile Irak merkezi hükümeti arasındaki sorunların temelini Sünni federal bölge meselesi oluşturdu. Nitekim 2011de bile el-Enbar ilinde merkezi hükümetten bağımsızlık ilan edilmiş ve dönemin Başbakanı Maliki de yasa dışı ayrılıkçı bir girişim diye niteleyerek buna tepki göstermişti.[5]

Başta Nuceyfi ailesi olmak üzere Sünni federal bölge talep edenlerle merkezi hükümet arasındaki çelişkiler, tıpkı Sünnilerin siyasi süreci boykot ettiği 2005teki gibi IŞİD lehine bir toplumsal ve siyasi zemin yarattı.

Ammana Sünni bölge için gidip, Musulda hilafet devletine uyanmak

Haziran 2014, bunun zirvesiydi ve Irakta yayımlanan es-Sabah gazetesinin haberine göre IŞİDin Musul saldırısından 2 gün önce 13 örgüt, IŞİDle ittifak yapmıştı.[6]

Musulun düşmesinin Ammanda alınan bir kararın[7] sonucu olduğu ispat edilmiş bir iddia olmasa da toplantıyla ilgili adı geçen tarafların Musulun düşmesi sonrası sergilediği tutumlar bu iddiayı teyit eder nitelikte oldu.

Zira bu tarafların hiçbirinde Irakın en büyük Sünni ilinin bir terör örgütünün eline geçmesinden dolayı tedirginlik veya panik yoktu, hepsinde adeta bir memnuniyet söz konusuydu.

Örneğin dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğluna göre IŞİD dediğimiz yapı, bir çekirdek olarak, radikal terörize bir yapı olarak görülebilir ama oraya katılan kitlelerin ki bu kitlelerin içinde

Türkmenler ciddi çoğunlukta, Sünni Araplar var, Kürtler var, bunu böyle bilmek lazım.[8]dı.

Şu an haberini kaldırmış olan devletin resmi haber kaynağı Anadolu Ajansına göre IŞİDin eline geçtikten sonra Musulda sessizlik ve sakinlik hakim[9] olmuştu.

Ankaranın en yakın Sünni müttefiki Tarık Haşimiye göre Bu bir halk direnişidir, Musulda, Selahaddin ve Diyalada yaşanan olayların arkasında teröristler ve IŞİDin olduğunu söylediler. Ama bu Musuldaki ayaklanmayı gerçekleştiren Musulun Arap-Sünni halkıdır.[10]

Amman toplantısında adı geçen örgütlerden Irak İslam Ordusunun sözcüsü Ahmet Debbaşa göre Musul bölgesinde denetimi ele geçiren Sünni gruplardı bunlar, Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) propagandasıyla karalanmaya çalışılmaktaydı. Musullu devrimciler sayesinde kentteki güvenlik koşulları iyileşmişti ve bundan sonra tek çözüm Sünni federal bölgeydi.[11]

Ankaranın en yakın müttefiki ve dönemin Musul Valisi Esil Nuceyfi de Biz, artık Musulun işgaline karşı direnmeyen ve halkı yalnız bırakan bir orduya güvenemeyiz[12] deyip bundan sonra Sünni federal bölge dışında bir çözüm bulunmadığını savunuyordu.

Kürdistan Bölgesi Başkanı Mesud Barzani açısından ise Musulun düşmesi Kürdistanın bağımsızlığı için bir fırsat oluşturmuştu.[13]

Musulda askeri başarının barış getirme şansı

Nisan 2014 seçimlerini Maliki kaybetseydi ve Sünni federal bölge kurulabilseydi acaba Musul düşer miydi ve IŞİDin Hilafet devleti ortaya çıkar mıydı bilinmez. Ancak Musulun Geliyoruz Ey Neyneva operasyonu ile askeri açıdan kurtarılması ile sorunun tamamen çözülmeyeceği son derece açık.

Ankara, Lozan ve Misak-ı Milli vurgularıyla operasyonun bileşenleri konusunda Bağdatla başlattığı tartışmada, operasyonun askeri boyutuyla değil, kentin gelecekteki idari statüsüyle ilgilendiğini gizlemiyor. Ve artık hiç de imalı olmayan bir şekilde IŞİDden kurtarılabilecek olan Musulun eski statüsüne dönmesini kabul etmeyeceğini söylüyor.

Ankaranın Musulun statüsünü belirleyecek bir gücünün olup olmadığı ayrı bir tartışma; ancak ilin gelecekteki statüsü ile ilgili tartışmanın tarafları sadece Ankara ile sınırlı değil ve bu konuda bir uzlaşmaya varılamaması halinde IŞİDe karşı kazanılacak olan askeri zafer, Iraka barışın gelmesi için yeterli olmayacak.

Neyneva senaryoları

Peki IŞİDe karşı zafer kazanılıp Musul kurtarıldıktan sonra Neynevayı nasıl bir gelecek bekliyor? Bu sorunun cevabı Erbilli gazeteci Azad Veledbeyginin söz konusu ettiği aşağıdaki senaryolarla[14] yakından ilgili.

1. 10 Haziran 2014 öncesine dönüş: Bu senaryonun gerçekleşmesi halinde Neyneva, tıpkı Irakın diğer illeri gibi merkezi yönetime bağlı kalmaya devam edecek. Yani, il meclisi tarafından seçilen bir vali bulunacak. Kent merkezlerinin güvenliği yerel ve federal polis tarafından il güvenliği ise kent merkezleri dışındaki ordu birlikleri tarafından sağlanacak.

Irak hükümeti, Şii siyasi gruplar, azınlıklar, federal bölgeye karşı olan Sünniler ve İran, bu senaryoyu destekliyor. Buna karşılık federal bölge isteyen Sünniler ve Kürtler, bölgede ise Türkiye ve Suudi Arabistan buna karşı çıkıyor. Kürtler önceki sisteme dönüşün fiilen ele geçirilen tartışmalı bölgelerin tekrar elden çıkacağını düşündüğü için bunu istemiyor.

2. Neyneva federal bölgesi: Iraklı Sünnilerin bir bölümü daha önce Irakın bölünmesine neden olacağını belirterek federal bölgelere karşı çıkıyorlardı; ancak 2011den itibaren Türkiyenin müttefiki olan Sünni gruplar, nüfusunun çoğunluğunu Sünnilerin oluşturduğu Neyneva, Selahaddin ve el-Enbarda tıpkı Kürdistan Bölgesi gibi yarı bağımsız bir federal bölge istemeye başladı. Bu senaryo bölgede Türkiye ve Suudi Arabistan tarafından destekleniyor. Amerika da buna karşı çıkmıyor.

Sünnilerin baskılarından şikayet eden Şebekler, Ezidiler, Ehl-i Haklar ve Hristiyanlar, bu senaryoya şiddetle karşılar. Ezidiler, Şebekler, Ehl-i Haklar, Sünni Kürtler, Türkmenler ve Hristiyanlar, Neyneva ilinde nüfusun yüzde 55ini oluşturuyor.

Kürtler pratikte Sünni federal bölge kurulmasını destekliyor; çünkü bunun Irakın bölünmesini ve Kürdistanın bağımsızlığını hızlandıracağını düşünüyor.

Ancak Neynevanın federal bölge olması senaryosunun Kürtlerin 140. Madde[15] konusundaki stratejileriyle çelişen tarafları var. Zira tartışmalı bölgeler meselesi henüz çözülmüş bir mesele değil ve şu an Neynevadaki tartışmalı bölgelerin büyük bir çoğunluğunu elinde bulunduran Kürtler ile anlaşmaya varılamaması halinde Neyneva federal bölgesi ile Kürdistan bölgesi arasında ciddi toprak anlaşmazlıkları söz konusu olacak.

3- Neynevanın bölünmesi: Neynevanın 3e bölünmesi Kürtler tarafından destekleniyor. Buna göre çoğunluğunu Ezidi Kürtlerin oluşturduğu Sincar bağımsız il olup Kürdistan Bölgesine bağlanacak. Nüfusun çoğunluğunu Ezidilerin, Şebeklerin, Ehl-i Hakların, Sünni Kürtlerin ve Hristiyanların oluşturduğu Neyneva Ovası il yapılacak ve referandumda halkın onayı ile Kürdistan Bölgesine bağlanacak.

Neyneva ilinin merkezi olan Musul, Şirkat, Hammam el-Alil, Kayyare ve el-Baac ise Neyneva ilinde kalacak ve burası bir federal bölgeye dönüştürülecek.

Eskiden beri Erbil iline bağlı olan ve 1990ların ortalarında buradan ayrılan Mahmur da yeniden Erbile bağlanacak.

Bu senaryoya bazı Sünni gruplar ile Nuri el-Maliki yanlısı Şii siyasi gruplar karşı çıkıyor. Neynevanın bölünmesini öngören 26 Eylül 2016 tarihli bir tasarı, Irak meclisinde bu grupların girişimi ile reddedilmişti.

4- Azınlıkların bulunduğu bölgelere uluslararası koruma: Bu senaryoya göre eskiden beri Sünnilerin baskısına uğrayan Ezidi, Şebek, Ehl-i Hak ve Hristiyanların bulunduğu bölgeler, uluslararası koruma altına alınacak.

Şu an bu azınlıkların bir kısmı yaşadıkları bölgelere geri dönüş için uluslararası garanti istiyor. Bahsi geçen bölgeler şu anda Peşmerge güçlerinin kontrolü altında bulunuyor.

BM şemsiyesi altındaki bir uluslararası destekle Peşmerge güçlerinin azınlıkların oluşturduğu yerel güçlerle birlikte bu bölgelerin güvenliğini sağlayabileceği öngörülüyor.

Kürtler tarafından desteklenen Neynevanın bölünmesi senaryosu ile uyumlu olan bu senaryo, kısa vadeli bir çözüm olarak Kürtler tarafından desteklenecek olsa da buna Irak merkezi hükümetinin, Sünnilerin, Şiilerin ve bazı bölge ülkelerinin karşı olduğu biliniyor. Ancak Ezidilerin ve Hristiyanların bir kısmı tarafından desteklenen bu senaryonun Batıda da destek bulabileceği söyleniyor.

5- Neynevanın Kürdistan Bölgesine katılması: Bu senaryoya göre yukarıda bahsedilen senaryoların başarısız olması halinde Neyneva Kürdistan Bölgesine bağlanacak.

Bu durumda 140. Madde konusu yerli yerinde kalmakla birlikte ortaya çıkan yeni fiili gerçeklik ile Neyneva ile Kürdistan Bölgesi arasındaki tartışmalı bölgeler meselesi geçici olarak çözülmüş olacak. Zorunlu bir çözüm yolu olan bu senaryo, muhtemelen Sünni Araplar, Suudi Arabistan ve Türkiye tarafından da kabul edilecek.

Ancak bu senaryoya bu kez de Kürtler karşı çıkıyor; zira Kürtler, Sünni Arapların Kürdistan Bölgesi içindeki nüfuzunun ve gücünün artmasından endişe duyuyor.

6- Savaşın ve kargaşanın devam etmesi ve Irakın bölünmesi: Yukarıdaki senaryoların hiçbirinin başarılı olamaması halinde tıpkı Halepte olduğu gibi Neynevada yeni bir savaş dalgası başlayacak.

Uluslararası ve bölgesel müdahalelerin daha da artmasına sebep olacak bu durum, savaşın Irakın diğer bölgelerine de yayılmasına neden olacak ve hem iç hem de uluslararası taraflar tek çözümün Irakın tamamen bölünmesi olduğunu kabul etmek zorunda kalacak.

Sonuç

Bu senaryolar ve bunların destekçileri veya karşıtları dikkate alındığında ortaya çıkan en net gerçek şu: Iraka Şii, Sünni Kürt ezberine dayalı olarak yeni sınırlar çizmek hiç de haritada görüldüğü kadar kolay değil.

Kürdistan Bölgesinin yanında bir de Sünni federal bölge kurup bunları Irak merkezi hükümetine karşı birer ağırlık unsuru olarak kullanma hevesi sanıldığından pahalıya mal olabilir.

Kaynak/Source: